

NE NYÚLJ HOZZÁM!

KORSZERŰ SZÓZAT

AZ

EGYHÁZI JAVAK

INDÍTVÁNYOZOTT

ELVÉTELE TÁRGYÁBAN.

Egerben, 1842.

Az érseki lyceum' betűivel.

Nincs annál mailag veszedelmesebb elv, mint mikor sokan azzal ábrándoznak, hogy a' Papok jószágait el kell venni: mert az igazság útján nem is lehet.

Gróf Fáy István.

Hasznos Multságok 1840-ik évi Július
22-én 7-ik szám.

Soha se engedjük, hogy az Egyház tulajdona status birtoka közé számítassék status szükségei miatt, és netalán később vagy hamarabb zsoldá változzék, melyet a' Fiscus mesterfogásai, és gazdagodni kívánók ravaszágai status szükségeinek okvetése alatt elnyelhetnének.

Burke Eduard 1790. angol Cancellár.

MINDEN JÓZANON GONDOLKOZÓ

CATHOLIKUS ÉS PROTESTÁNS

HAZAFINAK

KOMOLY MEGFONTOLÁSRA

a. a. a.

Egy helvétvallású honfi.

Geisa Herczeg alatt nemzetünknek egy általalakulása vette eredetét, mellynek talpkövéül a' pogány vallásnak elhagyása, és a' keresztény hitre térés tétetett. Az országnak virágzásba hozása végett a' durva erkölcsnek szelíddé, szünteleni vérszomjúzásnak, csak fegyverrel kicsikart prédábolni élésnek, békés' földművelési munkássággá, jó emberhez illő életmóddá kelle által változni. — A' hont nyert nemzetet hontalanná tehette volna a' szakadatlan háború, melly elébb néhány századdal eldődeit már meg is emésztette elszélesztette. A' nagy feladat tehát volt „a' magyar nemzet megszelídítése.” — Azért is pusztulni kellett a' magyarok Istenének a' száguldozó Hadúrnak, és a' minden népek Istenével kelle a' nemzetet megösmértetni, kinek atyáskodása alatt testvérje az ember embernek?, nemzet a' nemzetnek, — azon tudományt kelle szívébe oltani, melly mikor azt tanítja: szeresd felebarátodat mint önmagadat, szeresd még ellenségeidet is, magában foglalja minden erkölcsi bölcsességnek öszvegét, az emberiség boldogságát.

Ezen üdvös átalakulást, Bulcsú temesi, Gyula erdélyi kapitányok kezdték meg, Constantinopolban meg keresztelkedvén. — Gyula egy görög szerzetes által kit Hierotheusnak hívtak terjesztette a' keresztény vallást. Gyulának keresztény leányát el vette Geisa feleségül, — majd maga is kereszténnyé lett fiával szent Istvánnal együtt.

Királyya lévén Sz. István, ő is népének újjá születését, szív és lélekbeli kimíveltetését a' keresztény vallástól várta, — e' végett számos Papokat hozatott be németes cseh országból, köztök Astricust, ki híres emberré 's kalocsai Püspökké is lett. Mikor ezek a' keresztény vallást meglehetősen elterjesztették, magában a' hazában készülendő Tanítókról, Evangeliom hirdetőkről gondoskodott, 's ezen szándékból építtette, mellyet már atyja elkezdett a' Sz. Mártoni apátságot, majd a' pécsváradit, bakonybélit, zalavárit.

Így tehát már ezen első királyi adományt is a' Papság', melly minden nehézségnek magát, a' nemzet erkölcsi és polgári boldogságának lábrakapása megerősítése, állandóvá tétele végett ki tévé — nem holmi csekély szolgálatokkal, hízelkedéssel vagy elámítással, — hanem a' nemzet és király által valódilag érzett, a' haza testében elevenítő vér gyanánt folyó, jóltévő, 's leg magasb erényekkel nyerte; s tette magát arra méltóvá. Így lett honunkban a' Papság méltán úrrá — így lett polgári állományunk' a' királyi trón' és ház' dicsőségessé és állandóvá válásának lelkévé!

Sz. István 2-ik Sylvester Pápától kihez említett Astricust küldé követűi, nyerte minden rendeletinek megerősítését, magának 's utódinak apostoli nevet és jogot, a' magyar anyaszentegyház minden dolgairól szabad rendelkezés jogát, ennek jegyével a' kettős keresztet, mind-ezekben fellyül pedig a' kívánt koronát.

Pap adván meg, Pap menván érettük, 's hozván meg ekként mind azon jeleket címeket és jogokat, mellyek által Sz. Istvánnak királyi érdemei mintegy megjutalmaztattak, személye fejedelmi köre pedig, még utódira is ki hatva, minden egyéb fejedelmek felett felmagasztaltatott: látni való — olyan öszveköttetése keletkezett nálunk a' fejedelmi trónnak az anyaszentegyházzal, a' magát ennyire érdemesített Papsággal, melly a' világon legerősb — úgymint az erény, az országalakítás nagy munkája kötötte őket egybe, — melly kapcsot csak akkor lehetne szét szaggatni, ha bőszült Democratia fellyül emelhetné magát az Aristocratián, vagy a' világi Aristocratie letiporhatná a' Monarchiát.

Ilyen öszveköttetés 's mintegy lelki házasság csatolván ekként egybe az első magyar királyt 's polgári állományt az anyaszentegyházzal, a' hon keblében létező Papsággal — semmi sem volt következetesebb mint az, hogy a' szelídítésül felvett, 's a' Constitutio rugóerőjévé vált keresztény vallásnak külső fény és méltóság adassék, melly csak ügy lehetséges, ha az Isten dicsőítésére, az értelem, erkölcs művelésére rendelt intézetek gazdag adományokkal láttatnak el, 's az ezekben mukálódók, a' hit szolgálói is nagy tekintetűekké

tétetnek. Semmisem volt természetibb mint az, hogy ezen nagylelkű Király ama kedvére 's az ország boldogítására tett nagy szolgálatokat, nagy jutalmakkal tisztelje meg.

Továbbá midőn ezen átalakítás nagy munkája 's terhe, úgy szóllván egészen a' magyar Papság vállaira tétetett — azomban a' Constitutionnak egyik része, 's a' királyi ház egyik dicsősége abban állott, hogy a' honnak Királyai, mind végig Árpád nemzetségéből legyenek — legközelebbi bizodalmit pedig ezen előrelátó nagy Király, az átalakításban véle együtt munkálkodó Papságban vethette legbiztosabban: ismét semmi sem volt következetesebb, mint ezen az ő dicsősége 's az ország boldogsága fő munkásait maga és utódi eránt jó eleve lekötelezni, következőleg őket sokat tehetőkké, 's mindenek előtt méltóságosokká tenni, mind ezeket pedig nem a' szegénység és középszerűség; hanem a' gazdag telkek adják meg.

Az ország életébe és a' királyi trón szilárdításába vágó okok voltak tehát azok, mellyek ösztönözték Sz. Istvánt, a' Papokat nagy birtokuakká, 's az országban polgári nagy tisztségeket is. viselőkké tenni.

Nem is volt egyéb eleitől fogva mostanig a' magyar honi Papság a' Király, királyi ház, a' haza, az alkotmány eránt, mint csupa hűség, és ennek hasonlíthatlan példánya.

Tudjuk a' történetek rajzából, a' honfiaknak belküzdéseik mint valának a' már megalapított elrendezett országot tönkre teendő. A' részekre szakadások, a' soha meg nem egyező honfiak pártoskodása mint ada alkalmat a' kül hatalmaknak, ez országot csak prédának nézni, 's ezt maguknak ragadni. Mint törekedtek ezt a' romai Pápák tőlök függővé tenni. Mennyi ostromok állottak elé a' végett, hogy ezen ország az Árpád nemzetiségének kezéből kiragadtassék. De a' Papság mind ezen veszélyeknek daczára, a' hazát az illető Királyt a' maga állásában vérevel is meg tartotta. — Mindazáltal a' törvényességért, igazságért, jót-akarásért, jótételért még ő nékiek kelle vala méltatlanságokat szenvedni — sőt üldöztetések, kínokon, martyromságokon kelle keresztül menniök, őket keserítik és bántják vala a' honfiak, őket a' külhatalmak!

Már Kupa az ősi vallás és szabadság védelmezése színe alatt törekedvén a' fejedelemségre, keresztény Papjaink valának kiirtandók, hogy holt testeik halmáról az első Királyt ki vetve, annak székibe ülhessen. Andrásnak orosz országbóli behozatalakor a' Papok lettek a' nép dühöngéseinek áldozatává, — ekkor taszított le a' budai hegyről midőn a' Király eleibe Pestre akarna menni Gellért csanádi Püspök, 's csak három Püspök maradt meg a' pogányság dühétől, 's ez a' három is meg jelent Fejérváron András koronázásán. Első Béla a' iatt kivanta volt a' pogány sokaság „Episcopos lapidare, clericos strangulare, Decimatores suspendere, Ecclesias destruere.” — Második András alatt, az Ismaelitákat pártoló Dienes Nádor a' jót akaró Papokat jószágaiktól

megfosztotta, meg is botoztatta, vagy maga meg pofozta. — Salamon alatt a' Püspökök, hogy a' keletkező hazafi háborút idejében elnyomják, mindenképen igyekeztek a' feleket megbékéltetni, de' az álnok Vid ellenműködött. — Geisa alatt 7-ik Gergely, Pápa a' Rendeket arra akarta bírni, hogy a' Sz. Széktőli függést elösmerjék, — de maguk a' Papok is e' függést csak a' lelkiekre magyarázták. — Sz. László alatt is sürgette 7-ik Gergely hogy ez ország a' Sz. Szék oltalma pártfogása alá adassék, — ekkor is, bár a' Pápa segítségével vette maga mellé az esztergomi Érseket, az elébbeni értelem maradt meg 's a' Pápa nem győzhetett. — Harmadik Istvánnak hunytával Bánfi esztergomi Érsek rendíthetlen ember, még a' Pápa intésére sem akarta felkenni Bélát hanem Geisát, — illyféle dolgokban egyáltaljában meg nem engedvén a' Pápának az avatkozást. Harmadik Béla alatt sem sikerült a' Pápának, a' Király Jus patronátusát megcsonkítani. Második Andrást a' jerusalemi Patriarcha minden vele hazakészülőkkal, kik a' keresztes hadat oda hagyták átok alá vetette — de azzal az ő magyar Püspökjeinek, kik a' haza javát mindennek elibe tették, bátorítására semmit sem gondolva, haza jött. — Kun László halála után, a' magyar ország birtokára vágyók, a' királyi széket üresnek nyilatkoztatván, 3-ik András ellen egyszerre négyen léptek fel; — úgymint az ál-András, ki mivel ezen igaz Andrásához igen hasonlított magát hazudta lenni az igaz Andrásnak 's kun László testvérjének, 's ezen ürügynél fogva, felső magyar országnak lengyelhon felőli részén, már nagy sereget fujtott a' magyarokból. Továbbá Rudolf Császár a' romai birodalomnak jogát rebesgetvén

magyarországhoz fiát, Albertet kiáltotta ki magyarország királyává, 's azt meg is koronáztatni törekedett olly nyilvánítással, hogy ha a' magyarok önként engedni nem akarnának, jogát fegyverrel is kivívandja. — Másfelől Kun László testvére Mária, nápolyi Király 2-ik Károlynak felesége, fiát Martell Károlyt igyekszik vala a' magyar királyi székbe ültetni. Negyedik 's a' magyar Papságra való nagy hatásánál fogva legérdekesebb ellenfél Miklós Pápa volt, ki mire annyi eldődei törekedtek, eltökélé országunkat e' zűrzavarok közt a' Sz. Szék uralása alá hajtani. E' végre 3-ik Andrást annak rendje szerénti koronás királyunkat nem ösmervén el királynak, olly nyilatkozást tön, hogy mivel az ország király nélkül volna, az apostoli szék jogához tartozik az, 's csak az léssen az igazi Király kit a' Pápa választaná; — és minthogy, Martell károly a' Sz., Szék ebéli felsőségi jogát elősmerni késznek nyilatkozott, Királynak esmértetek a' Pápától, 's Nápolyban nagy pompával a' Sz. Szék küldöttje által megkoronáztaték. Írt egyszersmind a' Pápa az esztergomi Érseknek Lodomérinek, úgy a' kalocsai Érseknek is, parancsokat osztogatva, millyeket célja elérésére, 's 3-ik Andrásnak a' koronátóli megfosztására legalkalmasabbaknak ítelt. Sok volna 's keserűséget okozna leírni azon gyötrelmeket, mellyekkel ezen gyászos alkalommal a' bajnoklelkű Lodoméri, 's a' magyar Papság ostromoltatott, (Svastics magy: orsz: históriájában bőven meg vágynak irva) ámde mind sikeretlenül, mert a' magyar egyházi Rend állhatosságának paizsáru minden nyilak (visszapattantak, annak a' temérdek veszélyek' ellen kiszegezett mejje megdönthetlen bástyát vont, a' magyar hon, alkotmá-

nyi jog és Árpád vérenek trónja körül, 's kivívta hogy (ugyan Svastics szavaival szólván) e' nemzeti 's földi jog az Idvezítő Helytartójának nem engedtetett. Úgy van ezen óriási munka, a' magyar Papság munkája vala? ezé vala, hogy meg maradt önmagának e' haza, 's e' hazának a' törvényes Király! —

Említésre méltó az is, hogy midőn a' derék Lodomeri elhunytával Gergelyt engedte 3-ik András Király az esztergomi érseki székre ülni, 8-ik Bonifacius Pápa pedig ötet apostoli nunciusának nevezte magyar országon — ugyan ezen Gergely, mindenféle nyughatatlanságokból pártosokat gyűjtván, Robert Károlyt törekedett magyar országi királlyá tenni, — mind azon oltalom mellett is, mellyel Bonifacius Gergelyt védte, oda vitte a' magyar Papság a' dolgot, hogy ezen hazaárulónak ki kellett az országból takarodni és horvátországba vonult. Innét irányzott cselszövényeinek azomban az a' következése lett, hogy a' Pápától ő maga mint apostoli nuncius újra nagyobb hatalommal ruháztatott fel, — Robert Károly pedig Királynak nyilván kineveztetett, sőt Gergelytől Zágrábban bár nem a' magyar koronával meg is koronáztatott. Ámde a' magyar Papság lelke munkálódván a' haza testében', a' vitézkedő magyar Papság, a' nemesség legnagyobb része, több zászlós urak, 's egyéb sok hívei Andrásnak, mindnyájan már fegyvert valának mellette ragadandók, — hanem ezen közben András ez árnyék világbul csak hirtelen ki múlt, benne Árpád férfi törzsöke is végképen ki holt; — az a' dicsősége maradván fenn a' magyar Papságnak, hogy főképen az ő remekje volt az, miképen annyi töreke-

dések ellenére is, emberi erő és hatalom Árpád nemzetségét a' királyi trónusból ki nem forgathatá, és alkotványi jogunk, mint a' szikla meg álla. —

Papi hivatalán kívül, mennyi polgári 's katonai érényekkel diszeskedett a' magyar Papság, a' több következett századokban is, a' história eléggé hangozza. A' többek közt láthatni ebben, Beriszló Péter veszprémi Püspök, az Európát megrettentő Szelimnek csapatjait mint veri meg, 's szabadítja meg Boszniát. Nagy vitéznek hirdeti Tomori Pált, elannyira, hogy midőn már Kapitányból Baráttá lett, sem hagyta őt csendes céllájában a' haza nyugodni, hanem egész hatalommal kényszerített a' kalocsai Érsekség majd a' mohácsi ütközetre való fővezérség' elfogadására. Vagynak kik a' mohácsi ütközet elvesztéséért Tomorit rágalmazták, holott ha a' fegyveresek az akkor is minden áldozatot megtevő Papságra, sőt különösen magára Tomorira, Broderits István szerémi, Perényi Ferencz nagyváradi Püspökre hallgatának, el leheté vala a' veszélyt hárítani; — nem papi hanyagság 's jót nem akarás, de inkább jót akarásuknak ellenszegülés, 's az volt a' mohácsi veszedelemnek igaz oka, hogy a' világi hazafiak közül, mindenki igazgató, parancsoló, vagy uralkodó; alattvaló és engedelmeskedő pedig senki sem akart lenni.

A' magyar Papságnak itten előadott és egyéb elhallgatott felszámíthatlan érdemei tehát, még az irigységgel is meg vallatják, hogy mind azon jószágok, mellyekkel a' Fejedelmektől megajándékozott, hozzá foghatlan hűségért, hasonlíthatlan országos érdekért a-

dattak néki. Meg fosztassák e' azért az érdemes testület érdemének jutalmától?! — —

Borsod Megyének azon végzése ellenébe tehát, mely szerint a' papi jövedelmeknek országos szabályozását, 's a' feleslegnek nevelési czélokra fordítását az országgyűlésen indítványozni határozta, elől adatnak itten azon okok — mellyekből kitűnik, hogy kívánsága meg nem állhat, azon végzésének foganat nem adathatik.

1-ső ok: „a' papi jövedelmek már országosait szabályozva vagynak” — Mert országos törvényeink adtak a' koronás fejedelmeknek hatalmat arra, hogy a' catholica egyháznak is jószágokat ajándékozhassanak tettségük szerinti szabados szabályozással. Már midőn az egyházi javak országunkban csak kétféle kútfőből, úgy-mint: vagy koronás Királyaink adomány levelei, vagy magánosok adakozásai által jutottak a' Calholika egyház birtokába: az adomány levelekben ki van az mondva, de magában is értetődik, hogy a' Catholica religio és istenitisztelet fentartására adattak azok, vagy több pontok alatt ki vagyon jelölve, hogy mi mennyi mire hova? fordítassák. — Azért is a' papi jószágok nem egyebek mint fundatiók. Szabályozva vágnak tehát a' papi jövedelmek már maguk a' fundatiók által, mellyekben tudniillik ki vagyon jelölve, hogy a' Papok a' jószág jövedelmét, mire, 's nem csupán önkényelmükre fordíthatják. Szabályozva vágnak az által, hogy a' sáfárkodásuk alatti jószágokon nem nyerekedhetnek, — p. o. ha egyik falut eladhatnák 500000 ftért, 's ugyan olyat vehetnének 300000ftért, ezt nem cselekedhetik —

holott ez csupa ártatlan jövedelmezés volna, 's ezt minden világi birtokos szabadon teheti. — Szabályozva vagy-
nak az amortisatio törvénye által (1498. 55.), melly sze-
rint a' Papság az egyházi javakat vétel által nem szélesít-
heti. Marha a' Papság ezen megszorításokon fellyül is jöve-
delmében megszorítatnék, ezen megszorításnak megszo-
rítása nem szabályozás, hanem a' jövedelemnek jogtalan
elvétele lenne; mert a' szabályozás vagy regulatio tör-
vényünkben teszi a' jogtalanul lett szaporodásnak ki szá-
mítását, külön választását, és igaz gazdájának visz-
zatérítését, azt is csak a' földesúri és jobbágyi visz-
onyokban. Ama szabályozási tisztos elnevezés tehát spo-
liatiot foglalna magában, melly ha törvényes alakban
történik is, nem nevelési czélokért hanem büntetért vi-
tetik valakin véghez, — mellyik pedig az a' rettenetes
bűn, mellyel a' Papság jószágtalanná léteit, jövedelme
megcsonkítását érdemelte légyen? annak nyomait a' Ma-
gyarhon történeteiben nem látjuk.

2-ik ok: „a' papi és világi jószágok közti kü-
lönbség”. Sokan nagyobb tekintet tulajdonítanak a' vi-
lágiak jószágainak, azon okbul, mivel azokban a' vér
szerinti örökösödés uralkodik, firól fira rokonról rokonra
szállanak. Ez nem egyéb mint bal ítélet! mert ezen ter-
mészete a' világiak javainak nem teszi azoknak birtokosait
a' Papoknál jobb hazafiakká, a' köz állomány boldogsá-
gára hasznosb és erkölcsibb befolyásúakká. Sőt inkább
a' papi jószágoknak kell nagyobb tekintet és sérthet-
lenséget tulajdonítani:

a.) Azért mert azokat maga a' törvény is méltóságosabbakká tette, csak az által is, mivel sem kihalás, sem hűtlenség által, a' maguk rendeltetésétől el nem vonathatnak — a' fejedelmek azok eránt semmi tulajdoni jogot fen nem tartottak, — midőn ellenben a' világiak javai, mag- szakadás, 's a' törvényben kijelölt vétkek miatt a' Fiscusra visszaesnek.

b.) Azér mert az egyházi jószág birtokosa örökké él; — el halván tudniillik a' physicus személy, az erkölcsi szegély nincs meghalva — szinte másik lép amannak helyébe, azon figyelemre méltó megjegyzéssel, hogy becsületes erkölcsű, magukat már érdemesített, érényeik által gyakran országosan is kitűnő egyének, 's így a' köz állományt boldogító személyek váltják fel egymást. Midőn ellenben a' világiak jószágait, gyakran azokra érdemetlen emberkék, 's haszontalan hazafiak bitangolják.

c.) Az egyházi javak a' Catholica hit, 's az isten tisztelet szent céljához vágnak kötve, — azért is azoknak körébe, a' be nem avatottaknak, bár melly fényes czim alatt, rendelkezőleg becsúszeni, a' jövedelmezést más célra vonni, 's a' szent alapítvány természetét, az alapító szándékát változtatás alá vetni, sem honi, sem természeti, sem isteni törvények nem engedik; — sőt honunk, bár magyar ország eredetileg Regnum Catholicum, még is, nem csak a' Catholica, de minden vallás felekezeti alapítványokat, törvényeivel sérthetlenségnek pecsételt.

Az egymás iránti szeretetnek ezen világhírű diadalmat, mellynek jóltévőségét ezen ország a' praescriptio idején is már jóval túl szakadatlan éldeli, megsemmisíttük e? 's olly törvényt alkossunk e melly nem megnyugtatót varázsol a' különböző vallásúak szívébe, de ingert leheli a' visszatörülésre?!

3-ik ok „a' saját sági jog” — Már említve van, hogy az egyházi jószágok eránt az alapító Fejedelmek semmi tulajdoni jogot fen nem tartottak, hanem azok a' maguk rendeltetésének örökr oda vagynak szentelve. Sajátságai joggal biratnak azért az egyházi javak és jövedelmezések, a' sérthetlenség harczol azok mellett szinte mint a' világiak javai mellett, s ha a' papi jövedelmek egy részti ellehet és kell venni, ezt kell cselekedni a' világi urakéval is — mert azoknak is elég jövedelmük van még azon túl, a' mi a venter és latus jó karban tartására megkívántatik, a' kérdéses határozat azonban secularis Dinastáink 's Capitalistáink jövedelmeit nem, hanem csak az egyháziakat tűzvéni ki a' szabályozásnak — látni való millyen bylanx adatott iten a' vak Istenasszony kezébe!

Professor Szigethy Mihály kritikai jegyzéseiben így szóll „meg esik hogy rendkívüli szüksége legyen a' hazának: akkor kiki ha kívántatik, köteles rendkívüli eszközzé tenni magát 's javait, ilyen esetben elvétethetik valakinek jószága hogy fordítassék a' köz jóra. — Még a' rendkívüli esetekben is tehát a' hon polgárjainak nem csupán csak egy felekezete, hanem mindenek alája vágynak ezen áldozati törvénynek

vetve — más esetekben pedig rebonificationnak van helye; olly nyugalmas körülményben tehát, mint a' nevelési czél, mellyet más források által is lehet és kell elérnünk, mi jognál fogva kellene és lehetne; csak egyedül a' papi jövedelmeket venni el? ezt bár mint nézzük is az osztó igazság néző csőjén által nem láthatjuk.

4-ik ok: „a' kérdésben lévő indítványt az országgyűlésen de jure indítványozni sem lehet” — Ennek oka az ország czimere; a' kettős kereszt, melly a' koronás királynak a', magyar anyaszentegyház minden dolgairól szabad rendelkezési jogát jelenti. Ezen' különvált joga a' királynak; melly századokon; általi gyakorlattal is meg vagyon erősítve nem egyéb mint jus reservatum, mellynek körébe tartozó dolgok, sem az egyes törvényhozó testületekre, sem, az öszves törvényhozásra, melly a' fejedelem és nemzet egyesületéből áll nem tartoznak, — hanem mint az', hogy kit tegyen Cancellárnak, kit nevezzen titkos tanácsosnak, csak egyedül magára a' Királyra, az ő szívének fórumára tartoznak!

Rosz Minister volna az, a' ki a' Királynak azt tanácsolná, hogy a' királyi jogokból engedjen el, mert az illetén concessiókból, mint 2-ik András alatt az aristocratiának a' királyi hatalmon való győzödelme lészen. Nunquam retro! Minden jog kötelelességgel van egybe kapcsolva. Már ezekből következik', hogy a' kérdéses (indítvány a' királyi Jus patronatus körébe ugyan, ennek kirekesztő természete meg nem engedi, 's meg nem engedheti, amannak más alakzatbani tárgyaltatását, hanem

az ilyen indítványozásra, ez a' Király feleletje: az én dolgom ez, nem tartozik ez az országgyűlésre. Ezen jogból pedig az a' tiszte, hogy jus patronatusa alatti tárgyakat, millyenek a' papi jövödelmek is a' maguk ép-ségében fentartsa.

Meghiszem, hogy mindezen igazságok felfogása mellett is van valami a' mi fülünket fúrja. Még is csak sokkaljuk a' papi jövödelmeket. Még is csak jó volna, ha a' világi aristocraták az egyházi dolgokba folyhatnának, 's a' Papok orrán keresztül szíjmadzagot húzhatnának; de mind erre meg nyugtató feleletet találunk az említett Professornak következő szavaiban: „a' már egyszer felállott 's megerősített országban, nem lehet disputálni arról, ez vagy amaz jus mikor kezdődött, lehetne e' elvenni, másnak adni, vagy megszorítani? mert ezek magukkal vonnák az ország . felfordítását, — de disputálását is az eféléknek nagy vigyázassal, 's választott személyeknek jó engedni, csupa elmefuttatásért.” —

Az illyes megszorításoknak, vagy jövendőre törté-
nendő megszoríthatások fentartásának, akkor lett volna helye, mikor a' Constitutio készitetett. Lám Amerikában mivel eleinte ügy rendeltetett, bár melly felekezeti Papság a' statustól fizetést nem húz 's minden polgári hivataloktól is elzáratik; — de olyan helyen mint nálunk, hol a' királyi jus törvényes erősb idejét 's mértékét már régen elérte: az ebből folyt eredményeket, millyen tekintőleg a' magyar Papság gazdag de törvényes jövödelmezése, meg szorítani; 's így az egyház javainak nemzeti tulajdonná fordítását, Papjainknak jó-

szagtalanokká tételét, jövedelmeik szabályozását, országgyűlésen indítványozni már nem lehet, — mert ez által, nem csupán az egyháznak sajátságai joga sértetnék meg, hanem a' mi constitutionalis országban mindenél nagyobb és veszélyesebb, a' Királynak törvényes hatalma, az ő fejedelmi tekintetét őrző jus reservatuma, nevezetesen e' tárgyban az ő jus patronatusa rendítetnék meg — a' mihez pedig még csak conniventiaival sem szabad járulnunk.

Kell tudnunk mert a' históriákban látjuk, hogy valahányszor országunkban a' Papság a' világiak által le volt alacsonyítva, mind annyiszor a' királyi hatalom is lealacsonyítatott, 's a' hazának boldogsága is le taposztatott. Oka ennek az, hogy nálunk a' papok polgári állása, már eredetképen és gyökérben mint fellyebb láttuk, olly szorosán egybe vagyon kapcsolva a' királyi hatalom és ország organisatiojával; hogy mikor az egyháznak jogai bolygattatnak: ugyan akkor zabolátlanság szele fúj a' királyi palota felé is. Példák erre 2-ik András és 2-ik Ulászló idejük, mellyekben a' királyi hatalom és tekintet azon arányban volt letapodva, a' mint a' Papság kisebb vagy nagyobb mértékben el nyomatott! — jelen napjainkban pedig tanúsítja ezen igazságot az, hogy alig emelkedtek fel az egyház polgári joga ellen a' feszítésmeg feszítésmeg kiáltások — már is olly rendetlenségeket vett a' kormány országunkban észre, hogy a' felséges Király szükségesnek látta k. körlevele által, kit kit a' törvények korláti közt való maradásra lelkesen inteni. Nem is ok nélkül, mert bár igaz ugyan, hogy Papok elleni ingerültség, már máskor

is volt országunkban, nevezetesen 2-ik Ulászló alatt, irikor t. i. Bátorj István erdélyi vajda igen meg haragudván Bakács Tamás Püspökre, 's miatta minden Papokra, az ő indítványozása után Deer. III. 56. 57. 58. a' Papok hatalmának körülnyírására erős de siker nélkül maradt törvények hozattak: mindazáltal megekkor sem született olly indítvány, melly az egyházi javak elvételét tárgyazná; mellyből ki világlik, hogy bár Dobse Lászlónak lehetett is a' Királyt nevezni, bár úgy lehetne is vele bänni mint az igazságnak viaszból való orrával; még sem kívántak az akkori Rendek a' gyáva kormányzás és féktelenség zivatarai közt is olly merénnyel élni, mellyel a' Felső egyik legszebb constitutionális jogába és tisztébe a' jus patronatusba érzékenyebben nyúltak volna. Ezen szívreható példa is tehát, melly a' király eránti szerénység és alkotvanyi igazság elemeiből vagyon előteremtve, azon javaslatra ösztönözhet minden illetőket, hogy a' népnevelés elrendezése, csak szüzen minden ingert 's királyijogba vágást kizáró alakban indítványoztassék 's tárgyalassék.

5-ik ok „a' Királynak koronázáskor tett esküvése' — melly által magát a' nemzet minden jusainak szabadságainak sértetlenüli fentartására 's megóvására le kötelezte. — A' Papság tevőrésze a' köz állománynak, 's ha jószágától elüttetnék országos nemesektől vetetne az el, kiknek pedig jogaik nem az ököljogtól függvén, hanem alkotvány szerintiek lévén, ha a' király a' kérdéses indítvány sikerítésébe megegyezne — ama szent esküjét törné fel. Kötelességünk azért Királyunkat illy vétekre nem kísérteni. Elfordíttatik a' bizodalom ha te-

temes bűn, milyen a' hitszegési Szentségtörés, sötétíti a' korona ragyogását. Ha két hasonló jógúak közt az egyiknek jószága elkoboztathatók a' másiké nem; igazságtalanságra tanítjuk az ezen szomorú igazságszolgáltatást nézőket, — 's mit reményiünk mikor a' constitute világában a' moralitás levegőjét meg rontottuk?! holott alkotmányos országban még jót sem lehet cselekedni; ha azt jól nem cselekedszük.

De tán nem is lehet példát felhozni, hogy alkotmányos országokban, a' kormány és a' Rendek egyesült tanácskozási akaratjuknál fogva történtek volna egyházi javaknak meg sértései, — hanem vagy a' nemzetek lázadása folytában, vagy külön a' fejedelem által. — A mi nálunk 2-ik Josef alatt történt arról a' Papság ellen himet várni nem lehet — úgy cselekedte azt mint koronázatlan, 's tettét az ország rendéi sem hagyták soha is helybe, — nem a' constitutionalis törvények körében cselekedte azt — a' minthogy utóbb minden rendelkezéseit vissza is vonta. Koronázott, constitutiora megesküdt Király azt nem cselekedheti. Az ország rendéi hozzájárultával sem teheti. Akkor kettős véték úgy mint hit szeges és önkény bélyegezné, — ekkor pedig szinte hitszegés, melly alul ötet a' nemzet nem abszolválhatja, — jellemzené, vagy törvény elleni kénszerítés venne rajta hatalmat. Ha azt nevezzük szabadságnak, hogy polgár társaink egy felekezetének törvényesen bírt javait elvehessük, sőt e' tervnek kivívására a' Királyt is esküvése ellenére kénszeríthessük, nem constitutionalis szabadság ez, hanem ellen dolgozás a' constitutionnak, annya a' l'éktelenségnek, melly maga után, már sok példák sze-

rént, a' hon fejére előbb utóbb vas vesszőt von — 's az ilyen szabadság folytában tellyesedik be Polycle-tusnak Róma felett mondott eme mondása: a' szabadság csak olyan álom, mellyből a' nemzetek önkényü ural-kodó járma alá ébrednek fel.

Ezúttal tehát elő vágnak számlálva azon okok mel-lyekből kitűnik, hogy a' kérdéses végzésnek fogamat országunkban nem adathatik. —

A' borsodi levélre a' Világ 1842 — 16-ik szá-mában, olly észrevételt is olvasunk, hogy annak való-ságos iránya nem a' népnevelés, hanem ezt csak az ál-tala tán gyűlölt Cath. Papság javai elkobzására kívánja örvül használni; valahol pedig azt is láttuk írva lenni, hogy az eféle gyűlölség a' vegyes házassági vita ál-tal tápláltatik. Ha ez utóbbi igaz, valóban ezen gyűlöl-ségnek, mint a' szalmatűznek a' mint fellobbant azon-nal elkeltett volna aludni; mert a' nap alatt soha tárgy az ingerültségre, kevesebb okot nem szolgáltatathata, mint ez — sőt nem is lehet, elfogultlanul, ezt olyan tárgy-nak nézni, melyből csak nehezteléskét is lehetne joggal meríteni, — hiszen az egész ennyiből áll:

Akár adat a' Cath. egyház a' vegyes házasságra ál-dást, akár nem — az mindkét esetben egyformán érvé-nyes — és így el vagyon a' cél érve, a' mi a' ház-as-sági egybekelés lényegére szükséges. Ha pedig az illy jegyesek ezen felül még azt is kívánják, hogy az egy-ház azon szertartásokat is adassa meg, a' mellyeket a' nem vegyes házasságokban megadatni rendel — ezeket

is megadatja, mihelyt biztosítást nyújtanak arról a' jegyesek, hogy leendő gyermekeiket a' Cath. vallásba neveléndik; — mert hiedelme a' Cath. egyháznak az, hogy az indifferentismus felette káros a' Cath. religiora nézve, — 's mivel úgy látja, hogy kivált az olly vegyes házasság mellyben a' férj nem Catholicus, indifferentismusra vezet az ő ilyen házasságban élő híveit — lelkihatóságánál fogva jogának és kötelességének tartja a' vegyes házasságot mint indifferentismusra vezető tárgyat, helybe nem hagyni; — az ellen azért, hatósága szerénti óvást tenni, 's magának biztosítást szerezni; — az óvás áll a' rendes solemnitások meg tagadásából, mellyek közé tartozik az ünnepélyes áldás meg nem adása, — a' biztosítás áll a' tudva levő reversalisból. így már maguktul a' vegyesen házasulandó jegyesektül függ választani abban — érvényes házasságot kivannak e' csak? — avagy érvényest, és egyszersmind az Cath. egyháztól kirendelt ünnepélyességgel ellátottat? — tel—lyesítvén a' tellyesítendőket illet, nem tellyesítvén amollyat nyernek. Már a' melly jegyes pár azt kívánná, hogy bár ő nem tellyesíti a' tellyesítendőket, még is tartozzék az egyház az ő házasságára mind azon szellemi beneficiumokat, mind azon ünnepélyességeket megadatni, mellyeket a' nem vegyesbe megadatni rendel, — ezzel nem egyebet mint azt követelné, hogy az egyház az ő kedvéért álljon el elvétől, azon hiedelmétől melly szerint a' vegyes házasságot indifferentismusra vezetőnek látja, mondjon le óvást tehető és biztosítást kívánható lelki hatóságáról és ezt rendelje alá az ő akaratjának, az emberbaráti szeretetet

tegye elébe ön religioja eránti szeretetének. *) — Már pedig hogy ezen követelés nem jogszerű, azt kiki látja, sőt azt is látja, hogy mivel a' lelki hatóság, a' polgári hatóság eránt nem subordinatióban, hanem egymással coordinatióban vágynak, 's e' szerint egymás réjtjébe a' kaszát nem vághatják — illyesmit még országos törvénnyel sem lehetne jogosan megállapítani, 's ha megállapíttatnék is, el kellene törölni.

Így állván a' dolog önként következik, hogy a' vegyes házassági kérdésből merített boszunak, azonnal mint a' villámlásnak el kellett volna enyészni, sőt nem si keletkezni. A' dolgot egyszerű hasonlatossággal világosítolag tegyük kérdésbe, — szabad e egy protészans atyának, fia eránti erkölcsi hatásánál fogva így szól-

*) Azok kik a' dologhoz nem értenek, vagy nem akarnak érteni azzal vádaskodnak a' Papság ellen, hogy a' felebaráti szeretet törvényét tapodják, midőn nem áldják meg az embert, holott meg áldják a' fűvet eledelt 's a' t'. — Erre igen bölcsen meg felel Csajághy, a' vegyes házasságokróli Párbeszédében. Mihez mi még ezt adjuk: Nincs az Egyháznak olly rendelése melly azt parancsolná hogy a' Pap mint ember ne merjen áldást mondani — sőt még a' vegyes házassághoz tanúnak engedi és rendeli az ő képviselőjét mint embert, 's még érvényesnek is nyilatkozza a' vegyes házasságot; — egyedül azon lelki hatóságát tartja fent, hogy elve szerint az indifferenzizmust helybe nem hagyhatván, 's így arra ünnepléses áldást nem adhatván, azt nem is adat, 's így tisztában van hogy ez által a' felebaráti szeretet nem tapodtatik, inkább kilehetőképen gyakoroltatik.

lani és cselekedni: „édes fiam Tóbiás, élted párja után láss, de azt a' pápista Nánit el ne merd venni, mert ha el veszed, atyai áldásomat rád nem adom, sőt húsz ezer forint keresményemet is nem neked hanem Bernát zsidónak hagyom.” Felelet szabad! — A' szeretetlenség okozza e? ezen protest, atyában ezen elkeseredést? Nem, sőt inkább az, hogy mind religióját, mind fiát igen is szereti, 's ezért ötet a' gondolatja szerénti meg mételyesedéstől félti. Szabad volna e' ezen protestáns atyát polgári 's tekintőleg fenyítő törvénnyel az ellenkezőre kényszeríteni? Nem volna szabad; mert polgári hatalommal senkit meggyőződésében, lelkiösmeretében megkötni, 's az atyákat nékik a' természettől adott erkölcsi hatásuktul megfosztani nem lehet. — Kérdezzük már most azt is, jogszerűleg cselekesznek e' tehát azok, kik a' Cathol. egyháznak csak annyi szellemi hatóságot sem akarnak megengedni, mint a' mennyit imé Tóbiás apjának önként tulajdonítanak — holott mint látszik, Tóbiás apja nem csak atyai áldását tagadja meg fiatul, hanem húsz ezer forint elvesztésére is bünteti; — a' Cath. egyház pedig minden anyagi illetést mellőz, a' kérdéses házasság érvényességét is nyilvánítja — 's így lelki hatósága gyakorlásában korántsem megy annyira, mint Tóbiásnak protestáns édes apját menni helyeseljük. —

Nem is az} a' hiba van tehát jelen időnkben nálunk, hogy a' jogszerűséget, a' jogtalanságtól nem tudnák megkülömböztetni; hanem olly hiba van, a' mi sem a' szabadság imádott honában Amerikában, sem semmi féle szabad országokban nem találhatik — mert hiszen

épen Amerikában nem gondolnak azzal: akármiféle elveket, vagy szertartásokat tartson vagy ne tartson valamely vallás felekezete; — igen is az a' hiba és baj van most nálunk, hogy sokan a' világiak közül, a' haladás ürügye alatt, — az egyházi hatóságot subordonálni akarnák a' polgári törvényeknek — még pedig olly állítással, hogy ezen subordinate az 1647. — és 1791-ki törvényeink által már mégis volna állapítva, sőt (ez utóbbi törvények után jelen időnkig a' vegyes házasságok a' Cath. egyház rendes solemnitásaival történvén) valósággal életbe hozva, 's ez ismét elidősülést haladó gyakorlattal is megerősítve.

Azomban, hogy országunk ezen, vagy más törvényei által is valaha a' Cath. egyháznak lelkihatóságát a' polgári törvényeknek alárendelte volna, ezt törvénykönyvünkben sehol sem olvashatni, — sőt mennyire nem akarják ezt törvényeink, hanem még inkább azt kívánják, hogy a' lelkiekben, még más vallásbeliek is idegen befolyástul függetlenek legyenek — ezt az 1790A. 26. t. cikknek ezen szavai: evangelici utriusque Confessionis in iis, quae ad religionem pertinent unice a' religionis suae superioribus dependeant — világosan tanúsítják. Csak valószínűleg sem lehet tehát azt állítani, hogy országos törvényeink Cath. Papjainknak meg tiltották volna az ő előjáróik eránti engedelmességet, vagy a' papi előjáróknak, 's magának a' Cathol. egyház fejének, a' hit szertartásaiba ni rendelkeznetest; — *már pedig ezen rendelkezhet és, és ez eránti' engedelmesség viszonyából folyt az, hogy országunk hmi a' vegyes házasságokra árasztott szertartás a*

maga helyzetébe és körébe vissza tétetett, 's a' höriülmények miatt vissza tétetni helyesnek láttatott. — Melly visszatételt, hogy nem lehet a' világiaknak jogosan ellenezni, — 's hogy ellenezésük nem egyéb, mint az egyház' jogos ténye feletti jogtalan bírószkodás, ez olly világos mint kétszer kettő négy! —

Minden jogtalanságnak pedig képtelenség lévén az eredménnyé nem léssen tán untató dolog elő sorolni azon képtelenségeket, mellyek ezen jogtalan bírószkodásból csak ugyan fel is tűntek; — ezek azok:

a) a' törvényeknek egy alkalmazhatlan hermeneuticája; — mellynek folytában, a' 600 pgő forintra büntetést, a' Cath. egyház' szellemi hatóságának lenyomására kívánja a' honfiak némelley része használni — melly midőn egyik megyében áll, a' másokban már nem áll — az annak folytában hozandó ítélet végrehajtását pedig a' kormány meg nem engedi.

b) A' Praescriptionak egy nálunk ösméretlen neme, melly így dörög a' Cath. egyház elidegeníthetlen jogára: ötven évekig a' vegyes házassági szertartásokra nézve, a' mi (világiak) kedvünk szerént cselekedtek a' Plebánusok tehát mi praescribáltunk; — holott axióma az törvényeinkben, hogy a' lelki dolgokban nints praescriptio — sőt a' világiak az egyháziaknak még fekvő javaikra nézve sem praescribálhatnak — hanem curialis decisiok szerint az egyháziak praescribálhatnak a' világiak jószágaiban. —

c) ollyan antagonismus millyet sem a' természet, sem a' rationabilitás körében nem tapasztalhatni. — A'

természetben a' veréb reá száll a' búzakalászra, a' kalász le hajlik, a' veréb rajta meg nem alhat, s így a' kalász meg marad kalásznak. — Az ész világában harczol az empiricus a' criticus ellen, és viszont, de ki sül az igazság, hogy kell lenni Istennek, 's az igazság nem vesz el; ama 600 pgő forintos büntetés meg rendelése miatt pedig a' Plebanusok a' törvény körében olly chimericus helyzetbe tétetnek, hogy sem az egyházi, sem a' világi hatóság ellen, őket az ő ártatlanságuk meg nem őrzi, mindenik ugyan azon egy tárgyban engedelmességet és nemengedelmeskedést követelven a' Plebánustól; 's ha mindenik hatóság él a' maga jogával, t. i. ha az egyházi az engedetlenségért a' beneficiumtól meg foszthatja; a' polgári, 600. pftira büntetheti — a' Plebanus nem lehet Plebanus — ki kell néki lépni a' papi hivatalosok sorábul! —

Ímé millyen képtelenségek születnek, ha kedvencz eszménk létesítésére alkalmatlan eszközöket iparkodunk használni; — vagy ha a' boszú vágy jónak láttatja velünk, a' jogszerűtlenséget törvényi méltóságra emeltetni!

Még joggal s méltán követelhető dolgok kivívására nézve is, mind az okosság mind törvényeink ki zárják a' helytelen bánás módokat, — mert, hogy a' nevelés tárgyára vissza térjünk — nekünk is van egy ideánk a' felől, mint kellene nevelési célokra sok pénzt keríteni igen nagy tőkét alapítani. De úgy látjuk, alig mondandjuk ki indítványunkat, azonnal ellenszegülésre találunk., — Azon kincset szeretnénk mi a' nevelésre for-

dítani, melly most az erkölcs rontásra fordítatik. Hány iustauratio van! — — helységekben erdőn mezőn vad pusztákon mívelt emberek által kerestetnek fel az együgyűek — pénzel vesztegettetnek meg, lelkiösméretlenekké formáltatnak, pártoskodásra tanítatnak, felfegyverkeztetnek azon polgártársaik ellen, kiknek vérét nem áhítják — ellenségeivé készítetnek annak, kit tán soha nem is láttak. Mint a' darvak nagy sokaságba gyűjtetnek, hosszú korhelység dorbézolás ünnepére, mellynek éneke káromkodásban, predikátzioja felingerlés szavaiban harsog a' levegőben. — A' lopásra jó alkalom van, derekasan űzetik az. A' piaczi árusok ki raboltatván, ütlegekkel szereztetik nekik elégtétel. Rémülés állapotjába helyezik a' várost az electorok, a' zene zeng, a' vér folyik, 's mind ez a' szent szabadság zászlója alatt, 's bevégeztetvén a' nemzeti ünnep, a' mételeyként ragadó ennyi gonoszság, és erkölcsrontás, száz ezer ftba. is kerül, a' mellett, hogy gyakran a' vendégfogadósokat uraink ki nem fizetni, nem tartják lelketlenségnek! Lám mennyi kihányó pénz van, e' pénzetlennek állított országban! már ha ezen vétkes fecsérésnek csak fele fordítatnék is a' nevelés nemes céljára, néhány évek alatt milly nagy tőke lenne abbul, 's ez lenne ám az igaz erény! midőn a' most leírt vétkek, még a' gyémántos kokárdák alatt is nem egyebek mint nemesekhez illetlen paraszt kicsapongások; mert a' paraszt vétkek nem lészen azért nemessé, hogy nemes vérbe keveredik — így szól a' Spanyol Grácián!

Ezen kívül mennyi huzavonák vágynak a' Czéhek-nél és mindenfelé! mellyeket itten előszámlálni sok

helyet foglalna el; mennyi igazágtalan birtokok a' becsületes emberek körmei között, melyeket ha azoknak szegény vagy elnyomott igaz és eredeti birtokosaik, egy hathatós erővel vissza kaphatnák, felét is a' szent czélokra oda engedni magukat örömmel köteleznék inkább, mintsem azok által az igazágtalanság tápláltasék, — igen mindezekből a' nevelési 's más hasznos czélokra, szinte nem reménylett roppant tőke kerekedne; — ámde azért e' méltán követelhető, 's az igazság hatását kifejlítő tárgyak kivitelére sem lehetne jog-szerűtlen bánás módokat használni!

De mit ér ha a' világnak minden kincsét nevelési czélokra fordítjuk is, ha a' köz életben ellene dolgozunk annak, mit a' nevelő intézetekben építünk!

Mi a' népnevelés alatt nem azt értjük, hogy minden közember mint meg annyi Professornak képeztesék ki; — nem azt hogy öt hat iskolát is végezvén, belőlök elbízott féltudósok váljanak, — de értjük az értelemnek a' gyermek korban oda irányoztatását, mi szerint az életre legszükségesebb elemi tudományok megszerzése mellett, a' jót a' rosztól, a' valódit a' hiábavalóságtól megkülönböztetni tudván, a' szív formáltassak ki, minden jónak szépnek elfogadására, minden gonosznak alávalóskodásnak utalására — egy szóval hogy a' jó lelekisméretűvé alakított emberré leendő gyermek, tetteleg magáévá tegye egy derék hazánkfiának kiadott könyvetskéje elébe írt ama jelmondatát: „nints nagyobb gyönyörűség mint jó embernek lenni!” —

Úgy olvassuk, Mátyás alatt virágzott országunkban az erkölcs, még a' több esztendőig táborban volt katonák közt is. Az előjáróknál hivatalbelieknél pedig igen kevés kihágások estek, 's átaljába véve szent volt a' törvény! Most pedig a' köz tapasztalásokon fellyül, mellyek méltán azt a' felszámítást tanúsítják, hogy akármelly háborúnak ágyúi, nem dörögnek annyi károkat nyomorgatásokat és elnyomattatást a' hon lakosaira, mint a' divatozó hivatalbeli visszaélések, — és amannak keresztül szaladó fergetegeit kinyögheti, 's idővel felejtheti a' nép, — az emezekből származó dulongások pedig szakadatlanul napi renden lévén, a' nyomorgatás alatti népség már Csokonaival szállván, igaz íret valóságában sem lelheti; — igen a' köz tapasztalásokon fellyül a' hir lapok — csak ezért is áldandók — minduntalan, mennyi hivatalbeli visszaéléseket tüntetnek fel a' nyilvánosság pergulájáruul — mellyekre megdöbben az emberiség, rémalakban emelkedik fel az élet képe, a' fonák igazságszolgáltatásnak ártatlanok vérével bíborozott — elnyomottak könnyeitől ragyogó menyezetén!

Melly öszvehasznításból kiviláglik, hogy mivel Mátyás alatt, annyi nevelési intézet sem volt országunkban mint most, még is virágzott az erkölcs: — tehát az erkölcsök szelidítésének első eszköze a' polgári törvények. — De a' betű néma, — 's ha mi kik a' törvényeknek sáfári vagyunk, kik a' nép elébe világitóul állittattunk: ellenébe azon jó erkölcsöknek, mellyeket a' nevelés öléből, a' világ csarnokába magunkal kihoztunk, a' hivatalok körében lelkiösméretlenné épen azért alakulunk által, mivel a' ke-

zünkbe adott törvény pálczája személyünket sérthetetleneknek óvja) privilégiumot formálunk magunknak a' gonoszságok és embertelenségeit büntetleni véghezvitelére; — mind addig akármilyen nagyszerű népnevelés is illőlegi üdvös hatású nem leszen; — míg a' nép előjárói, az helytelen ártalmas hátastul meg nem fosztatnak. — Mert ott hol gonoszok az előjárók, megszegényül a' nép értékében és becsületében, mellyből patakzik osztán minden rosznak vétkeknek nyomorúságoknak özöne.

Bizony a' törvénykezés és igazságszolgáltatás körét lehet nevezni azon szívnek, mellyből ki és bé folyik a' polgári állomány vére, 's kering általa az egész testben. Minden nevelés azért majd csak akkor leszen illőleg fogantatos — ha elébb a' status az ő parancsoló, tiltó, de végrehajtó erejével is, ezt a' szívet tisztán tudja tartani.

Mellyből az a' tudomány, hogy ki kell találni azt a' mesterséget, és fogantatba kell venni a' statusnak azon módot, melly miatt a' hivatalbéliek az előjárók, ne bátorkodjanak kihágásokat tenni; hanem mint Mátyás alatt, ne csak szóval, hanem tetteleg szent legyen, (ő előttök is, 's minden mások előtt,) a' törvény, szent a' Király törvényes akaratja. —

Van pedig erre igen czélirányos és könnyen felállítható mód, melly csudálkozásig hasznos eredményeket varázsolna, csak rövid idő alatt is elő, ezen, becsületét felette szerető és féltő, 's minden erényre nézve

termékeny nemzetnél; — melly gondolatunk szerint' módnak előterjesztése, tán egykor ha az Úr akarandja és élünk tárgya leszen értekezésünknek. Majd midőn a' statusnak ezen remek míve megkészül valóban még a' most fenálló nevelési rendszert is bő áldást természető nek tapasztalándjuk, — Nílusként fog áradni pedig e' honra az áldás, az intelligencia és moral kútfejéből, ha az óhajtott nevelési czélok is eléretnek.

Melly értelmesség és erkölcsiség pedig éppen arra oktat bennünket, hogy ne tanítsunk olly tudományt, melly másnak 's éppen csak egy kitűzött felekezetnek, bár más források is vágynak, sajtásági jogát megtámadni helyesli, törvénynek kimondani iparkodik. Igaz ugyan nagyon természeti dolog, hogy mikor egy élő fát gyümölcsei gazdagon megrakodva látok, éhező gyermekem pedig azért szánakozásra méltólag sóvárog, tehát abból szedjek le; — ám de mikor annak ne bánts a' neve, illetlen kell hagynom a' fát, bár mint fáj is szívem éhező gyermekemért, 's bár mint kesereg is ez. — Hasonló igaz ügyekben, az illyen gazdag élő fa hasonlatosságában, a' törvényhatóságoknak sints egyebet czélszerűen mit cselekedni, mint az ügy igazságát szív-rehatóan lefesteni, a' szívhez beszélni, szánakozást és nagylelkűséget ébreszteni, a' hon boldogíthatási erény Képét az u dicső voltában a' lélekben fel állítani — példákat fel hozni a' haza szeretetére, ollyakat mint a' lengyel szolgáló, a' ki nehéz munkájával öszve kuporított pénzcsekjét is oda adta hazája ügyében; — mint a' pesti napszámos, a' ki ingyen dolgozott a' magyar színház építésén. Az erény virágaival koszorúzott illetén

beszédek kéremények, érzékeny könnyekkel fognak meg szenteltetni, 's nyílik a' papi erszény is, garmadákra emelkedéndnek az áldozatok — azon fellyül is, mit a' közjó munkálatából eredő teher mindenkitőli viselésének elve egykor kire kire törvényileg rovand. Midőn ellenben a' nem illető követelések által, csak az ingerültségi gonosz Daemon fog dúlongani a' haza keblében.

Egy országos eset, köz veszély, éhség, szükség egyéb gyászos történetek sem mentek úgy keresztül országunkban, sem hasznos intézetek nem emelkedtek, hogy hűségüket jóltévőségüket Papjaink felette ki ne tüntették volna' Mennyi gazdag nevelő házak templomok, árvák szenvedők ápolására rendelt, 's egyéb üdvös intézetek alapítványok beszélnek mindenfelé e' honban, hogy lételöket egyes Papok jóságának köszönhetik, — jövedelmeiket nem vesztegetik ők el külföldön hanem még a' mit kényelemre fordítanak is, a' hon ereiben csergedez az. Egyébaránt is csaknem kirekesztőleg a' Papság szívét lehet mondani a' szerencsétlenek panaszaiból legbizonyosb részvevőjének, 's a' magasb és erényesb jóltévőség tárházának.

Tedd Papjainkat keveset tehetőkké: ezerszerre nyomorultabb lesz honunkban a' szenvedő emberiség!

Mind ezek így lévén — még is azonban egy példabeszéd azt mondván: plus est saepe in uno quam in túrba boni, de tudván azt is hogy minden nemzetnek lélek béllyege törvényeiből tűnik ki; — kérdésbe lehet tenni: hát ha még is Borsod célja, olly üdvös a' köz

jóra, hogy magyar honban annak törvénné (étele, a' törvény hozásnak remekje lenne, 's csak a' mi gyenge értelmünk nem képes általlátni azt a' mi Borsodnak tisztában áll, vagy az akarat jósága hiányzik nálunk, ott pedig ez egész szentségben tűnik fel?

Valóban igaz is, jó volna ha volna a' statusnak olly kimeríthetlen szekrénné, melybe a' hasznos czélokra, mindég mikor tetszenék, akadály, 's a' nemzeti test terheltetése nélkül markolni lehetne. Csak az a' nagy baj, hogy midőn valamelly, kivált egész országot figyelemre gerjesztő tárgyat akarunk állásba tenni, azt kell fontolóra vennünk: vallyon az indító Okok helyesek 's igazságosok e? magában méz alatt az ürügy nem rejt e' mérget? ki sül e a' motívumokból az, hogy az indítvány ha törvénné válnék, czélszerű jó eredményeket szülne? — tekintőleg pedig annál inkább; mivel a' borsodi indítvány, bár sokaktól rosszaltatik, mindazáltal más felől fényes czímekkel illetetik. Így mint a' Pesti Hírlap 1842. 1. számában olvashatni, a' Sáros megyei gyűlésben, (hol bár elvettetett is) egy rész, a' borsodi körlevelet úgy nézte, mint a' kör kívánta javítások előmozdítására segédeszközt ajánló tárgyat. — Itt azon anekdota jut eszünkbe, mikor a' dinnye kobzásán a' csósz által rajta kapatott hirtelen barna fajú ember, ezzel mentette magát: Uram azt gondoltam vad dinnye! — Tévelygés azért az egyházi birtokot is olly vad dinnyének nézni, hogy azt valamelly célunk elérésére, csak könnyedén segédeszköznek nevezhessük. Azonban az egyházi javaknál sokkal több vad segédeszközt ajánló tárgy lenne, ha a' nekünk az előtt annyi kárt oko-

zott' örökre mennénk, országát elfoglalnánk, 's jövedelmét kor kívánta javításokra fordítanánk; — vagy ha ezt igazságtalanságnak néznénk — tennénk ezt a' zsidókkal, ők úgy sem polgárai e' honnak, vegyük el kincseiket 's takarodjanak oda honnét jöttek — lám velük hajdan Egyiptomban is így cselekedtek — így 1502-ben spanyol honban! De ez úgy e' embertelenség?! ellenben honQ véreinket, a' közjót olly annyira munkáló Papjainkat fosztani meg, ne tartsuk embertelenségnek! — szörnyeteg a' bölcs, ha tündér fénnye az embereket vakítja! — mond Berzsenyi.

Vagynak az egyházi javak elvétele tervében indító okokul Papság elleni vádak is felhozva, — különösen van olly értelmű, hogy a' keresztény vallást eredeti tisztaságaiul elvonva merő cerimoniákká változtatták legyen. Van olly értelmű is, hogy a' népet a' jövővel ámítják, maguk pedig a' jelen gyönyöreit élvezik; — hanem itt a' ratio docens kivan hagyva — úgymint: holott a' Papokban nem meleg vér folydogál!

Az elsőre a' fő megjegyzés az, hogy a' polgári hatóságoknak a' vallásbeli rituálékhoz semmi közük: — az ezekrei ügyelés a' lelkihatóságé. Egyébiránt több vagy kevesebb cerimonia nélkül egy vallás sints; — sőt maguk a' hívek a' rendes szertartásokon kívül is gondolnak ki külső jeleket, mellyek által buzgóságukat gyakorolják, ezért csókolja egyik a' földet, másik a' fejét veri ahoz, a' harmadik kalapatlan jár a' templomok előtt; — egyik protestáns déli harang szóra megemelinti süvegét, a' másik úrvacsorájávali élés előtt semmi ele-

delt italt nem vészen magához, a' harmadik szigorúan bőjtől. A' cerimoniai pompásságát határozza az egyháznak vagyonsága; — így a' protestánsoknál angolhonban szinte fényes pompával mennnek véghez az egyházi szertartások — magyarhonban is iparkodnak ezen, 'smár sok helyeken az ének verseit diktáló iskolás gyerekek rémítő gyakran nevetséges ordítása helyett — a' buzdító orgonának, lelket emelő hangjai dörgenek és trilláznak az egyházakban és nem történnek olly botrányok, mint volt az mikor a' diktáló gyermek ezen sor helyett: én nem estem szerentsétlenségbe — el vétve így diktált: én nem ettem szerentsent lentsébe.” — Sőt Pesten Gleinmannak requiemjén is Sz. Dávidnak ama meghagyása, szerint: az Úr áldassék, lantban, hegedűben, czimbalmi zengésben — sokféle zeneszereken ömledeztettek a' bájhangok az úrnak hajlékában. Mindezekből következik hogy sok helyeken maguknak a' híveknek is akaradjuk az isteniszteletet aesthesissel fűszerezni. — némely helyeken pedig nem akaradjuk; — de azért nints joga egyiknek a' másikat kigúnyolni, — mert a' satyra nyelvét csak úgy lehet alkalmazni az enthusiasmusba jövő Quacker pompátlanságára, a' Hernhutter ugrádozásaira, mint a' Catholicus' oltárelőtti bókolásaira, — a' Református' ábrázatjának kalapjávali eltakarására. így a' polgári hatóságnak nem szükséges a^ cerimoniai mennyiségével vagy rationabilitásával bajlódni, — hanem akkor szólhatna a' dologba, ha igaz volna az, hogy valamely lelki hatóság' az ő híveit erkölcstelenségre oktató.

A' mi a' másodikat illeti, — annak első cikjére röviden elég volna egy jeles Táblabíró úr ezen kérdő

szavaival kiáltani fel: hát nincs jövődő?! mihez mi azt adjuk: ha még némi bizonyossággal tudnák is a' tudósok, azt hogy nem volna jövődő, meg mutatni — még akkor is múlhatlanul kellene a' jövődőről tudományt tanítani, — mert ebben van az Isten szolgáinak azon csudálatos erejük, hogy a' nép tengerének kirontható dühét, minden anyagi erő nélkül korlátok közt tudják tartani, így a' statusokat a' felfordulástul megóvni. Egyébiránt azon állításbul, hogy a' nép a' jövődővel ámíttatik, az ezt állítókat indítványa szerént az következik, hogy minden vallásbeli Papokat meg kell fosztani fekvő javaiktul, 's ha ezek nintsennek—conventiojuktól, sőt őket mind egy lábíg kiirtani, mert a' jövődőről tudományt mindnyája hirdeti. — A' második czikjére pedig részünkről egyenesen így felelünk: ha a' Papok a' jelen örömeit élvezik igen helyesen cselekeszik, mert akar van jövődő akár nincs, magunk eránti kötelességünk hozza magával a' jelen örömeit éldelni, minden órának rózsáit leszakasztani; — hiszen a' jelen örömei nem azért vágyanak a' halandók számára kimutatva hogy azok, illetlenül magukban elpenészedjenek — hanem inkább azoknak éldeléséből tűnik ki az embernek bölcsessége cselekedeteinek minősége; — hiszen Berzsenyiként „Rendeltetésünk nem magános élet, örök komolyság és elmélkedés, hanem a' barátság és társalkodás, nem a' világi jókat megtagadni, de józan észszel vélek élni tudni, a' bölcsességnek titka és jele.” — Bonaparte keményen megdorgálta egy Generalisnéját azért hogy előtte olcsó öltözetben jelent meg, — okul adván, hogy ha azok is meg fogják maguktól a' drágább viseletet kiknek elég fizetésük jár: úgy a' kereskedésnek nevezetes czikjei

csökkenvén meg, ártalmas hatással lesznek a' köz állományra. Valóban azon Papjainkat is, kiket polgári állalmunk jóltévősége pénzes emberekké tett, akkor kelene kárhozzátunk, ha rút zsugorisággal, nemzeti érenyünket a' kövérebb vendégszeretetet körökből kizárnák, pompás kocsik lovak helyett szamar hátón, drágább öltözetek helyett szőrzsákban járnának, cselédeket tiszteteket nem tartanának, — egy szóval ha az élet ökröméit kellemeit maguktól megvonva, nélkülöznék az alkalmakat népünk különféle embereivel bőkezűségek áldásait éreztetni, maguknak is, másoknak is, a' szegényeknek is jó napokat szerezni. — Már pedig (mint feljebb is említettük, de most erről nyomósabban szóljunk) akkor beszélünk igazat ha azt állítjuk, hogy Papjaink többnyire mind olly becsületes emberek, kik kincseiket szinte nem is magukénak, hanem özvegyek árvák szenvedők szerentsétlenek feleségelésére, rokonaik gyámolítására, elhagyatott gyermekek nevelésére tanítására fordítandó tömegnek tekintik, — 's az élet örömeit, főképen a' jóllétei sokféle nemeinek gyakorlásán kívül, a' közjóra tett legkitűnőbb áldozatok tételében, érenyekre ösztönöző jutalmak osztogatásában találják fel, — a' mint is mind ennek ditső példáit, bár mindenkor ugyan igen számosan, de leginkább utóbbi időnkben olly felesleg találjuk, hogy szinte csudálkozónknk kell, mint lehetnek erősek annyi jótételek munkáibnl ki nem fáradni; — el annyira, hogy majd minden magasb állású Papjainkra illenek, f. m. Kopácsy József Primas eő Herczegségére írt ezen vers szavak;

Jóltévő erényével, — —

Nemcsak egyeseket ölelt:

Hon, megye, nemzet, nyelv és hit

Benne mind Pártfogót lelt,

Minekokaért hivatkozunk is, azon illy című: „Igaz e? hogy mindenben hátra vagyunk' érdekes munkára hol t, i. milliókra menő öszvegek soroltnak elő mellyeket Papjaink alapítványokra 's jótévő intézetekre le tettek; hivatkozunk a' Religio és Nevelés, Világ, Nemzeti újság című folyóiratinkra, mellyekben illy adatok naponként olvashatók. Óhajtjuk pedig, bár csak találkozna olly buzgó hazafi, ki az illy papi áldozat tetteket egy könyvbe össze szedné, — 's bemutattak-nék ezen könyv eő Felségének 's az országgyűlésnek. Már egy illy könyv kézzelfoghatólag tanúsítaná, hogy majd minden nevelési intézményeink Papjainktól eredtek, hogy jövedelmeiket nem az epicureismus nyelte el, hanem a' keresztényvallásnak magas czélja szerént maguk eránti kötelességük mellett, a' jelen örömeit a' másokkali jótételekben élvezik. Így azon argumentatio: a' Cath. vallás csak ceimoniákbul áll, Papjai a' népet a' jövendővel ámitják, maguk a' jelen gyönyöreit élvezik, — tehát jövedelem szabályozási czim alatt, tétessenek jószágtalanokká, következésképpen mint-hogy nálunk a' nemesség, jószág bírhatás jogábul áll — paraszt emberekké; — valóban a' haza atyai előtt maga fonák színében tűnne fel!

Azt sem lehet indítóokul fel hozni, hogy ha a' sajtósági jog természeti törvénnyé diktálja az egyházi'

javak meg nem sérthetését: ugyan a' természeti törvény követeli azon aranyt is, hogy egyik ne légyen igen is gazdag, a' másik igen is szegény. Igaz ez — és igaz amaz; 's mind kettő ugyan azon egy deszkán kapaszkodván és úszván a' zajnak hullámai közt, — az a' kérdés: a' két jog közül a' veszélyből kiszabadúlhatás okából, a' deszkáról mellyik taszítsa le a' másikat? — E' kérdést a' természeti törvény bölcsességéből meg fejteni nem lehet, mert mindenik jognak joga van, magát a' veszélyből ki szabadítani. — E' kérdést csak a' polgári status tudományból lehet meg fejteni, hol t. i. a' természeti jogok összeütközése positivus törvényekkel irányoztatik a' megnyugtató céljára. Így már a' polgári állomány a' sajtósági jog megőrzésén alapulván — ezen jog az a' fő elv, melly körül (mint a' nap körül az égi testek) a' többi jogok forognak — mert különben ha ezen elv meg szakad, a' gazdag azt is elvehetne a' szegénytől a' mije van, a' szegények pedig a' gazdagokat rabolhatván, felfordulna a' status.

A' Status tudományi bölcsesség szerint tehát egy már meg alapított országban nem lehet országos commassatiot és ebből osztályt csinálni, p. o. minden nagy urak birtokait összevonni 's a' szegényeket oda hívni: no jertek most osztózatok egyformán herczeg Eszterházyval, gróf Károlyival, Zichyvel, 's a' t. — hanem csak egy morális proportiot lehet behozni, úgymint: titeket is jogokban elnyomottak feloldozunk azon kötelékek alul mellyek iparkodástok, magatokat érdemesíthetéstök kezeit kötve tartottad, — természetöt nyitunk segéd kezeket nyújtunk a' status jótéteményeiben! részesülésre, azok-

nak mindazon fokozatira szívetek és elmétek erényeivel juthatnotok — mellyekre egyebek juthattak. Már ezen fokozatokra juthatás akadályainak időnkénti elhárítgatásában, a' sürgetősbet előbb tévén, áll a' politikai haladás, — de a' természetnek minden jogait polgári statusban még pedig egyszerre létesíteni nem lehet. Annál kevésbé lehet pedig constitutionalis országban, mert az alkotmányos állománynak határai vágynak, köre van, 's csak annyi munkásságot lehet ezen körben éltetni, a' mennyit ezen kör magában meg szenvedni képes, 's nem lehet arra nézve úgy tenni, mint az egyszeri diák inas tett, ki egy ittze bort egy messzelyes üvegbe szorított. — Úgy látjuk tehát hogy alkotmányos országunkban, a' természeti jog kérdéses követelése, az egyházi javak elleni terv törvényes alakbani létesítésére, semmi erősséget sem nyújthat. —

Épen illy sors van ki mérve azon indítóokra tekintőleg auctoritásra, hogy az egyházi javak már máskor is meg sértettek fejedelmek által is, nemzetek által is — Igaz! 's épen olly joggal igaz, hogy a' Tatárok országunkat egyszer is másszor is feldúlták, tehát ismét düljak fel. Azonban nagyon meg kell jegyezni hogy magyar országban a' Kereszténység, sem úgy mint nép, sem országgyűlésileg, mint a' Királlyal együtti törvényhozó test, az egyházi javakat még soha sem bántotta. Fejedelem pedig csak kettő nyúlt még azokhoz, ők is csak némileg, úgymint Robert Károly akként, mint' alább látandjuk, 's második Józef úgy, a' mint már felyebb mondtuk — nevezetesen ez. minden rendelkezéseit maga is visszavonva, amannak bitorlásai maga-

val egygyütt meg szűnve; — és így a' mostani modorú terv, egy egészen új, soha nem hallott, soha nem látott, sem auctoritáson, sem törvényeken, sem jogszerűsége nem alapuló tünemény.

Leghatalmasabb motívum lehetne azért az egyházi jószágokba való kötelőzködésre, ha meg lehetne mutatni azt, hogy nálunk az egyházi javakat a' status adta légyen az egyházaknak, — és ekkor is csak úgy ha állana az, hogy a' melly jószágot akár a' Király akár a' status valakinek oda adott abban tulajdonossá tett, — azt mikor tetszik vissza is veheti, 's nemzeti tulajdonná fordíthatja.

De ez mint a' Religio és Nevelés című folyóirat 1841-ki 44. 45. 46. szám alatti „az egyházi javakról” szöveg derék értekezésben is láthatni, magyar országban tellyességgel nem áll. Ugyan is ezen értekezés hitelesen be „próbálja, hogy honunkban az egyházi javakat, nem a' status adta az egyházaknak, monostoroknak Püspökségeknek, — „hanem azokon kívül, miket mindjárt Sz. István, utóbb egyéb Királyok ajándékoztak, nálunk is mint másutt, az egyháziak mind élelmök mind javaik keletkezésének módja, a' híveknek öukényti adakozása volt.” Mint nevezetes dolgot említők meg, hogy még a' Bellona nagy embere, még is kegyes keresztény bajnok Hunyadi Jánosunk is kitűnő kegyvel vala az egyházi Rendhez — a' Törökökön vett szentimrei győzödelme által nyert prédából emelt ő Remete Pál szerzetesei számára a' tövisvölgyben pompás Kolostort. — „Számptalan példák és esetek bizonyítják azt

is, hogy az egyháziak, őseikről reájuk maradott örökségüket ajándékozták az ő jegyesüknek a' szentegyháznak, 's ki választja el ma, a' szentegyház és monostorok birtokaitul, mellyeket egyenesen a' Királyoktól nyertek, 's a' mellyek status javainak lenni állítatnak — azon javakat, mellyek a' Püspököknek vagy ősi örökségük vagy készpénzen vásárlott birtokuk, vagy privatusoktól nyert ajándékok voltak. — Vagy az eféléket is status javainak nevezed?"

Meg mutatja továbbá ezen értekezés hogy az egyháziak törvényes tulajdonosai javaiknak, 's azokat örökös elidegeníthetlen földesúri joggal bírják.

Ezen czikre nézve a' dologhoz nem igen értőket az szokta zavarba hozni, hogy a' fundationalis jószág természete, és ezen szó közt: usufructuarius, nem tudnak helyes különbséget tenni, kik tehát itten arra ezennel meg tanítatnak; — nevezetesen usufructuarius az, ki valamelly jószágnak hasznát nem örökké, hanem csak bizonyos ideig vagy a' tulajdonos úgy tetszéséig veheti, — a' fundationalis jószág természete pedig abbul áll, hogy az a' ki az ilyen jószágot adta, azt soha vissza nem veheti, sem az a' ki azt kapta el nem idegenítheti, hanem gyümölcsét örökre szedheti.

A' ki tehát jónak tartaná Sz. István 'a egyéb Királyok, vagy a' magánosok által egyházaknak monostoroknak adott javakat visszavenni, annak e' végett a' per útját kell választani, 's minekutánna hitelesen meg

mutatná, hogy azoknak nem volt joguk azokat oda adni, vagy az egyházaknak elvenni — kedvező ítéletet nyerhet; — midőn ellenben minden bebizonyítás nélkül csak reá fogni azt, hogy azon javak mellyeket az egyháziak bírnak, nem egyebek mint a' status javai, 's így azt állítani, hogy azokat joggal Királyaink sem adhatták, fordítottassanak azért nemzeti tulajdonná, 's egy új törvény kimondásánál fogva rendelkezék azokrul a' status ügy mint neki tetszik, ez nem törvényes elvétel vagy szabályozás, hanem megtámadás és ragadomány, a' hozandó törvény pedig igazságtalan lenne, — a' milyenek hozására semmiféle törvényhozó hatalom sints erkölcsileg jogosítva, — sőt inkább a' kormányzási bölcsesség szerint az van rendin, hogy illy jellemű törvények, ha vágynak is megszüntessenek. —

Fájdalom, magas példák, úgymint anarchia, és egyes még koronás főknek is önkényi tetteik szülték az illyesekre vezető elveket — tudja ezeket éltetni a' helytelen boszúállás igyekezete, de tápláltatnak azon anyagok által is, mellyek a' forrásba ment javítási ipar tisztaságáru salakban lemaradnak!

Nálunk koronás fővel Robert Károly volt az, a' ki a' napi jószágokkal, 's azoknak jövedelmeivel önkénye szerint bánt. — „Egész 23 esztendő alatt országgyűlést nem tartván, az ország rendéi legkissebb befolyása nélkül, ön vagy leg feljebb néhány nagy urak többnyire idegenek kénye szerint kormányozta az országot.” — Mint tudjuk leginkább a' magyar Papság hűsége volt azon ellent álló erő, melly miatt ő Árpád vérenek 3-ik Andrásnak ke-

zéből az országot ki nem csikarhatta. A' hűség nem maradt boszúállás nélkül. „Szokatlan adókat gondolt ki, mellyekkel népét különösen a' Papságot terhelte. így p. o. a' fő Papokkal hivatalokba lépésekkor taxa név alatt meghatározott pénz mennyiséget, és még ezen kívül évenként ajándékot is, az Érsekekkel 200. a' Püspökökkel 50. mark tiszta aranyat fizettetett. Ugyan azokat különféle szín alatt a' Sz. széknak adófizetőivé lenni engedte. Ilyen volt hogy minden jótéteményesek vagy hivatalosok, első évi fele jövedelmeket, majd meghatározott éveken keresztül szentföldi segítség czime 's ürügye alatt, évi jövedelmök tized részét is az apostoli kamarának rendesen beadni köteleztettek, — 's minthogy a' keresetben a' Király harmados volt, bajuknak még csak orvoslását sem lehetne reményleniök. A' meghalt Püspökök vagyonain a' Fiscus olly mohón kapott, azoknak még ha szülőikről maradtak is elfoglalásában olly telhetetlen volt, hogy sokszor a' tisztességes temetésre valót sem hagyta, — továbbá az üres papi jószágok igazgatása nem papi, hanem világi személyekre bízott, jövedelmeik világi végekre fordítottak, sokszor maguk a' jószágok is gondatlanság vagy hűtlenség által elidegenítették.” —

Hanem azon Király munkája vala mind ez, a' ki hogy a' királyi házban Kazimir' a' királyné testvérje által Zách Klára palotakisasszonyon elkövetett erőszakoskodási rémítő bűnt eltemethesse, képes volt az igazságtalanságnak olly példányát adni, meliy szinte minden hitelt fellyül mül, 's borzad annak csak hallására is az emberiség! Tudniillik Zách Feliciánnak öszvevagdalta-

tásával magát a' meggyaláztatott kisasszonyt, ennek testvérjeit, minden közel távol rokonait mint ártatlanokat, a' leggyalázatosabb kínzásokkal végeztetvén ki a' föld színéről!

Ezen példa mutatja, hogy ott a' hol a' Papság Király által volt elnyomva, egyúttal az igazság 's a' nép is el volt nyomva; feljebb pedig azt láttuk, hogy országunkban valahányszor a' Papság a' világiak által le volt alacsonyítva, mindannyiszor a' királyi hatalom is lealacsonyított. Kérdés már most, ha ezen lealacsonyítása a' Papoknak — országgyűlésileg történhetnék, miféle viszony állana elő a' királyra, népre, vallásra nézve? lenne e a' két roszbul egy jó? constitutionalis rendszerünk ege alatt.

A' „Pesti Hírlap 1841.85. számában Sz. Fejérvár” alatt többek közt ezen szavakat találjuk: gróf Z. Ö. indítványára fölvetvén a' borsodi levél, melly a' papi jószágoknak nevelésre és iskolákra fordítását javasolja, újra a' legmagasb fokra hágott az ingerültség. Maga az erotellyes stylben írt és számos törvényekkel támogatott levélnek felolvasása már sokakban rász vért csinált.” —

Ez nem történt igaz ok nélkül, részint mivel egy törvényünk sins, melly alapul szolgálhatna a' papi jószágok felett, kirendölt céljaikon túli és kívüli rendelkezhetésre, 's így az idézett törvényeket sajátságai jog sérthetés megállapítására vagy méltánylására, fogóval sem lehetne húzni, — részint mivel illyesek hallásának, 's félrevezető értelmesítéseknek alkalmával, a' honi, úgy

a' külföldön előállott önkény zivatarainak, 's anarchialis gyász időknék emléke tűnik fel, a' hazája boldogságát féltő azon felekezet lelkében — melly az igazságot és szabadságot, nem külön köntösű nemes társainak elnyomásában leli fel. Úgy vagon, ha törvény palástja adatik is az igazságtalanságra, az igaz haladás lelkének reá kell mutatni arra, 's le kell róla azon álarztot vonni, melly az ő medusa képét kellem színébe burkolá. Ha haladni akarunk azon kell lennünk, hogy az igazságtalan törvények helyett, igazságosak hozattassanak, ne engedjük pedig az igazságtalanságot törvénné emelkedni. Nevezetesen micsoda igazságos törvény keletkezne abbul ha az egyházi javak elvehetése törvénné válnék? holott a' legszebb színek közül is abbul a' sajtósági jog meg sértettségének béllyege örökké kirína! —

Gróf Dessewffy Aurél, a' borsodi indítványt, vallás felekezeti viszonyban állítja szemközt „Világ’ 1841. 87-ik sz. olvasható értekezésében. Kiemeljük itt ezen szent szavait: „ha örökös küszködés mezejévé nem akarjuk tenni e' hazát, annak mint egy pactum tacitum gyanánt kell tekintetni, hogy egyik vallásos felekezet a' másiknak status quo-ját meg ne támadja. Mit mondanának evangelicus atyánkfiai, mit mondana maga az országgyűlés, ha a' Cath. egyház tagja az 1790. 26. t. ez. valamelly rendeletének megszorítását indítványozná? Azt mondaná és helyesen, hogy azon az országgyűlési theoria szerint még perfectibilis, és jóvoltában még bővítő törvény a' kedvelésekre nézve, mellyeket az evangelicusoknak nyújt, lex perpetuo duratura, és hogy azokhoz nyúlani nem szabad.« —

Itt áll már elő' a' „quod tibi non vis alteri ne feceris. Ebből is kitűnik, hogy a' borsodi kívánságot az ország gyűlésen de jure még csak indítványozni sem lehet, mert annak indítványozása, maga az ország gyűlése theóriájának is ellene volna. — 'S csak ezen okból is reményleni lehet hogy azok kiknek jót-akarásuk, az ő fontos személdyük miatt a' haza attyainál méltó benyomást csinál: jó eleve gondoskodni fognak arrul, hogy a' netalán gerjedt szívek szép móddal lecsillapítván, a' nevelés tárgya 'az országgyűlésen, csak különválttan kerüljön szőnyegre! Vallyon a' bölcsesség abban keresse e egyik vallás felekezet állásának boldogabbá tételét, hogy a' másikat magához hasonló szegénnyé tegye? — holott ez [nem volna egyéb ama nyomorult vigasztalásnál: juvat socios habuisse malorum. Vagy a' mi leginkább e-lore ellátható, nem az lenne e' az illy merénynek, az egyháziakra nézve Isten átkozta tüskénél akadékosabb eredménye, hogy az egyháziak aristocratáktól fügjenek. 'S aligha nem ennek szagát érzik, kik azt állítják, hogy a' borsodi indítványban nem is más, mint csak az a' valóságos cél, hogy a' Cath. egyháziak valami módon birtoktalanokká tétetvén, 's így az egyházi Rendbe nagy urak állani nem kívánván, kénteleníttessenek a' Cath. egyháziak is az aristocratak előtt a' csúszó mászó bogarak szerepét jádzani. — Még eddig a' Cath. egyháziaknak az erköltsiség körében hatalmukban van lelkiatyait képen akáimi nagy urnák is, ha gonoszul cselekszik az igazat szemébe is meg mondani, 's a' jó út követésére inteni; — 's jól tudatik az, hogy a' ki csak a' gazdagok asztaláról lehullott morzsalékkal él, a' ki csak kegyelem kenyérét eszi annak minden erkölcsi hatósága is

le van tiporva; — 's így a' fattyú szabadság helyesnek látván, a' mindenbeni függetlenséget, ennek elővarázsolására temérdek anyagot szolgáltatna az, ha a' Papok jószágtalanok, az ekklesia pedig koldus lenne. A' mint-hogy a' Religio és Nevelés 1841. 46-ik számban e' tárgyban csakugyan ezeket olvassuk: „valóban épen nem alaptalan a' gyanú, hogy azok kik az egyháziakat meg akarják javaiktul fosztani, egyéb nézeteik közt oda is czéloznak, hogy birtokaiktul megfosztván elnémítsák azokat, és ne legyen ki a' rosszat rosznak bátorkodjék előttök nevezni.” — ismét: „ha kivált jelen korunkban a' hívek adakozására kellene az egyházaknak szorulni, nem lenne e' az ekklesia valósággal mendicans”? igen is az lenne, 's mellette a' jégnek megtörtével, úgymint az egyházi javak elvételével, a' Cath. egyháziak is azon gyászos sorsra jutnának, mellyben az evangelicusoknak Papjaik jelenleg is sínlődnek; — kiknél még a' legbutább csak pipás nemes is, úgy a' nyelveskedésre bátorságot vett pór, ha senkin nem is de a' Papján büntetlenül paczkázhat. Nincs példa nélkül, hogy a' Pap becsületében gázoló pór, a' Pap által az úriszéknek feladatván, a' pórra nézve csak békebírótságot gyakorolható, de a' Papot földönfutóvá tehető egyházi hatóság, a' tiszteletest, a' miért a' pórt az úriszéknek, hol ez vétkesnek is találtatott, bepanaszolta, — pénzre büntette! — Példák vágynak reá, hogy a' miért a' tiszteletes, kedve szerint bátorkodott házasodni, 's nem valamelyik reá számot tartó agarásznak leányát vevé el, á' faluban meg nem szenvedtetett. — Ímé ilyen önállás megtagadása, szarvadások, önkény, fonák törvények, 's csak halani is fájdalmas elnyomások alatt nyögnek ott az egy-

háziak, hol az ekklesia alamisna által tengődik, az igazság szolgáltatást pedig bár kettős Praesidium alatt, főképen világiak, aristocraták gyakorolják. 'S mi csuda már ekkor? ha a' protestáns Papot, mikor némelly úgynevezett Patrónusra tekint, olyan hideglelés érzés futja el, mint millyet érez az ártatlan pór, midőn kalapot emel azon Bírónak, ki őtet méltatlanul megvágatta. Többnyire ritkaság a' protest. Papok arczeit, még az élet delén is a' nyugodt szív küljeleivel sugározni, fejeiket ősz fürtök nélkül látni. Szinte olvashatók rajtuk Ovidnak eme szavai: Tot mala sum passus quot sidera aethere lucent. Jam mea cygneas imitantur tempóra plumas. 'S az annyi tudományokkal ékes mivelt lelkeknek, érzékeny szíveknek, ha az insultatiók a' méltatlanságok méreg nyelésére nézve, a' Stoicusnak: non sentio te o dolor! hazugságát, sajátjukká nem teszik, kétes lészen polgári helyzetük, 's mint a' posvány, ingadékony. —

Nem kell hinni, hogy a' protestantismus szelleme tört volna ki koraláti közül, mikor az egyházi javak eleni terv fogantott. Mert a' Protestantismus szelleme, nem csak a' subjectiva moralitásban, hanem még az objectivumokban is fellenére annak hogy Philosophia est ancilla Theologiae) a' haladást kivanja. Es így gyűlöli a' Retorsiot, gyűlöli a' visszalépést, — 's ekként nem követeli azt, hogy ha netalán az ősök valamikor átkot mondtak ő reá, most azt — erősültével — az ártatlan unokákon daczolja vissza, 's Cath. egyházi javak elvételelével szerezzen magának elégtételt. — Egy más — és egy vallásban sem találtató — szellem az, melly ezen elvet üdvösnek kívánja praefiguralni; — az a' szel-

lem ez, melyet még mikor a' protestantismus nem is létezett — második András alatt a' már említett Dienes Nádor követett; melly midőn sok protestánsoknak és nem protestánsoknak vegyes tömegéből áll: fájdalom ez hazánkban mindegyik vallásnak; mert mindegyik látja azt hogy a' Cathol: egyháziak lealacsonyításával semmit sem nyer a' Protestantismus, sem Graecismus, sem Judaismus, — semmit sem az ő vallásuk feje és Patronusa, a' Király, — mindegyik azt látja, hogy ez csak dátuma lenne az aristocratismus helytelen emelkedésének, új alakbani nyomorgathatásnak, és annak, hogy az már no csak egy két, hanem minden vallás felekezetek egyházi embereit, azért is, mellyel a' Fejedelem tart 's Apostola annak — azon egy gyepplónél fogva önkényileg rángathassa. —

Eddigien honunkban egyedül a' Cath. egyházi Rendben találjuk fel az osztó igazságnak azon remekjét, hogy az erény születés különbsége nélkül méltó pártfogásra talál, 's a' nemesi alsóbb felsőbb forumoknál bírói fővel díszeskedhetik a' derék — ha csak polgár, vagy csak paraszt fia volt is, 's kéntelen az ur, ön jobbágyának érdemekkel ékes gyermekét még nagyságotolni is. — Az igazság ezen magasságának porba kellene alacsonyulni, mihelyt javaiktul az egyháziak megfoszthatnának. Alkotványos országunkban ha haladni kívánunk, nem annak hogy valamely Rendről azt is lehúzzuk a' mi rajta van, hanem a' jólétevo assimilationnak van helye, — melly a' teher mindenkitőli viselésében, a' Status jótéteményeiben részesülhetésben áll, — mint is ennek másfelől Borsod adá dicső példányát! Így adatik rugóerő ipar-

nak erénynek, leheltetik igazság lelke a' törvényekbe, öregbítetik a' nemzet boldogsága, tétetik dicsőségesebbé a' királyi trón! így olvassuk Nagy Lajosunk uralkodása felől, hogy ő alatta mindenki fizette az adót, 's dítséretes igyekezete magával hozta „szaporítani az alkotmányi rendszer javaiban részesülők számát, kevesíteni az okot botránkozásra, irigység gyűlölségre a' hazafiak közt — mi elkerülhetlen, mikor kik ugyanazon terhekben nem ugyanazon kedvezésekben részesülnek, ” —

A' kormányzási bölcsességnek ezen mustrája, a' Cath. egyháziaknak, a' nép és Fejedelem javát eszközlő jelen boldog, boldogító 's törvényes állása, az a' dicsőség: hogy a' Protestáns vallásnak a' Király a' feje, azon igazság, hogy a' protestáns Papság szegény létére is, annyi tudós könyvekkel, erényárasztással segíti virágoztatni emelni, boldogítani, nyelvünket népünket édes hazánkat; azon magas példák, hogy tapasztalásunkra is Cath. papi nagy urak, köztök kitűnőleg gróf Zichy Domonkos most Veszprémi Püspök, a' protestáns Papok szavazhatási jogáról való kérdés alkalmával megyei Gyűlésben olly értelemmel nyilatkoztak, hogy kezet fognak azokkal, kik azoknak polgári szabadságát előmozdítani kívánják, — más felől maga a' felséges Király Kis János Superintendens Királyi Tanácsosa tette, — gróf Desewffy Aurél pedig meg monda mi légyen az országgyűlésnek is theóriája; — igen mindezek oda mutatnak, hogy haladási időnkben nem az van rendin, miképen a' Cath. egyháziak bolygatására térjünk vissza a' féktelenség századainak zivatarai közé; hanem a' volna rendin, hogy e' helyett a' protestáns Papoknak is jobb karbani állásáért tétetett vol-

na indítvány! sőt látván azt, hogy még nem fogatott ki a' vízből az a' Móses, ki egykor őket a' szolgálatnak házából kivezérlelendé, maguk 's vallásuk eránti kötelességük kérni a' maga helyén azt, a' miért az aristocratico — democratiai bilintsek közti sorvadásuk az égre kiált. Mert egyéb okból, nem a' protestantismus szellemében, melly t. i. a' világi boldogságot ki nem zárja, vagyon e' sorvadás.

Millyen káros lenne más oldalrul is az egyházi javak elvétele a' hazára nézve, az utóbb idézett értekezés mind szellemi mind anyagi tekintetben bőven meg mutatja 's példákkal is tanúsítja, — 's ki lehet belőle tanulni, hogy ott hol az egyháznak szentelt javak sérthetőkké tétetnek, — a' vallástalanság uralkodik. Melly 8-ik Henrik angol Királyt arra ösztönöze, hogy az egyházi javak elvételével, mind a' Catholicusokat mind a' protestánsokat egyiránt üldöze, 's közönséges szokása volt egy katholikust és egy protestánst öszveköztetni és megégettetni.

De mi kezeskedik a' hazának arrul is, hogy a' nevelés dolga jobb sorsra volna jutandó, ha e' végett az egyházi javak nemzeti tulajdonná fordíttatnának? Nem ösmeri az a' publica provisio természetét, ki azt üdvösb hatásúnak véli, a' szeretet provisiojánál; kivált azon szeretet' ellátásánál, mellyel az egyháziak, sajátági javaknál fogva a' népnevelése és boldogítása körül forgolódnak. Utasítjuk az ilyeneket némelly gyámsági hivatalok hoz — majd ha látandják az árvákat, örökségükhöz csak alig alig juthatásán, a' nyomorító calculuson, a' káros

subtractiokon kezeiket égre kúcsolni — reménylünk más gondolatra térnek. Legközelebb pedig gróf Fáy István a' Nemzeti újság lapjaiban példával is megmutatta az egyházi jószág kezelése milly meddő volt idegen, milly áldás tellyes légyen papi kezek között. Méltó meg olvasni!

A' szeretet provisiojának ezen üdvös természete 's temérdek példákban látható gazdag és pompás eredményei is tehát arra tanítanak mindenkit, hogy ha szinte joggal lehetne is az egyháziakat javaiktul meg fosztani: még is azoknál maradjanak azok, — ha maga a' status tenne is a' nevelésre még új fundatiokat, még ezeket is egyházi emberekre kellene bízni, mint a' kikben szinte vérré vált nemzetünket boldogítani.

Nincsenek hát indító okok az egyházi javak elhúzására — de viharok, nyomorgatás, és ínség örvénnyé tátja száját ezen tervnek háta megett. Bizony e' tárgyban Baranya és Veszprém egybekötendő határozataik nyereándik el a' helybehagyás pálmáját. Ha a' saájtsági jog sérthetését kellene hazánkban a' népnevelési célok vehiculumává tenni, mi szánakozásra méltók volnánk magyarok a' nemzetek sorában! — igen mi magyarok kik az értelem political arithmetikáját még a' 19-ik században is megzavarjuk az érzelem' indignatiojival; 's az igaz szabadságot melly láthatlan megfoghatlan mint maga az Isten — faragott bálványban imádjuk véres áldozatokkal, siralmas hekatombekkel a' jogszerűtlenség ragadományaiából — holott Isten lelkétől vezéreltetett honprófétáink által ki van már kürtölve nemzeti saájtságunk

felett a' revelatio — melly nemzetiségünk- és alkotványunkbani tökéletesedésünket tűzte ki czélu — 's evangéliuma megada a' vezérfonalat is, ím ez igében: „jogszerűség” — melly a' jelen értekezési tárgyban is az őtet kísértő sátánnak, a' helytelen számolásnak, (mert nem akarnók hinni önkénynek) egész szenteséggel így szóllal: **NE NYÚLJ HOZ-ZÁM!!**

Jegyzés.

Honunkat illető történeti adatok „Péczy József Magyarok Története” című munkája nyomán vagynak e' munkátskába vezetve.